

Un home de debò: honrat i lúcid

14 títols

Jaume Vallcorba, que ha publicat quatre títols de Mrozek en català a Quaderns Crema i deu en castellà a Acantilado, comenta: "Si la brevetat és una virtut; si l'humor intel·ligent és il·luminador; si l'antidogmatisme una qualitat moral; si la ironia és qualitat de sana distància, Mrozek és virtuós, il·luminador, un sa moralista i un educador."

El 15 d'agost, al bell mig de la canícula, moria discretament a Niça, a l'edat de 83 anys, el dramaturg i narrador, assagista i dibuixant polonès Slawomir Mrozek. El seu enterrament a Cracòvia, el 17 de setembre prop passat, ha esdevingut un acte de reconeixement popular

Mrozek deixa un generós llegat: una quarantena de textos dramàtics, dues novel·les, una dotzena de llibres de relats, una autobiografia, quatre gruixuts toms de diaris i un voluminós recull de correspondència; com també una colla d'assaigs, guions cinematogràfics, àlbums de dibuixos, i centenars d'articles i de ninots.

La figura de Mrozek transcendeix, però, l'àmbit estrictament literari: per a molts polonesos –com també per a molts europeus, des de Lisboa fins a Moscou– fou ensems una autoritat moral, un exemple de tolerància, conseqüència i modèstia.

Amb la mort de Slawomir Mrozek se'n va no sols un dels intel·lectuals polonesos de més renom internacional: també un dels grans exponents de la Polònia sofrent i alhora resistent, d'un país que, després del seu ingrés a l'OTAN (1999) i a la Unió Europea (2004), ha reeixit a reinventar-se políticament, social i cultural, gràcies a l'aportació de figures com: Milosz, Herbert, Wajda, Giedroyc, Czapski, Konwicki, Różewicz, Kapuscinski, Lem i Mrozek, entre d'altres.

Eminentment dramaturg, com ell mateix s'agradava de definir (mestre, nogensmenys, del relat breu), l'obra de Mrozek ha estat divulgada a casa nostra amb sort desigual.

El 1963, Seix Barral en publicava el recull de relats *El elefante*. Després, però, d'aquell primer i isolat lliurament, haurien de passar vint anys ben bons perquè en Quim Monzó en parlés a Jaume Vallcorba, que el 1995 publicà, a Acantilado i Quaderns Crema, el llibre de relats *La vida difícil*, al qual van seguir altres títols.

Quant al teatre, els dos grans èxits a Espanya, els tingué Mrozek el 1970, quan José Tamayo li estrenà *Tango*, al Bellas Artes de Madrid, espectacle que va merèixer el premi

El Espectador y la Crítica a la millor obra d'autor estranger; i el 1976, quan Manuel Manzanque posà en escena *Los emigrados*, amb Agustín González i José María Rodero (amb el mateix repartiment, l'obra seria adaptada per a televisió per Gabriel Ibáñez, el 1981). Amb anterioritat, però –car el 1967–, Los Goliardos ja n'havien posat en escena dues peces menors: *Strep-Tease* i *En alta mar*. Aquests quatre textos de Mrozek han estat els més representats a les escenes espanyoles i també hispanoamericanes. Darrerament, el director d'escena polonès resident a Madrid, Jaroslaw Bielski, ha muntat notables versions de *Tango* (2004) i *Los emigrados* (2009), mentre que la companyia canària Espacio 21 ha posat en escena *Feliz acontecimiento* (2008).

En català cal destacar la memorable versió d'*Emigrats*, el 1988, a la Sala Villarroel, in-

terpretada per Carles Canut i Toni Sevilla, amb direcció de Josep Torrents. El 1995, Dolors Vilarsau posava en escena, amb la Cia. Teatreteatre, *Una nit qualsevol*; i, el 1999, el Sitges Teatre Internacional produïa *Tango*, amb direcció de l'hongarès Gábor Tompa. La posada en escena d'*Un dia d'estiu*, el 2006, per la manacorina Produccions de Ferro, ha estat –si no m'erro– el darrer muntatge remarcable d'un text de Mrozek en català.

Així com la narrativa de Mrozek ha tingut la sort de trobar un editor com Vallcorba, que n'ha esdevingut entusiasta i s'ha ocupat de difondre-la, el teatre ha tingut la dissort que els nostres *metteurs* han restat aturats als primers èxits del polonès, sense fer-se ressò de la transcendència de la seva obra dramàtica a les escenes europees i no solament. Així, doncs, fites de la seva llarga trajectòria, com ara *La festa*, *El geperut*, *El sastre*, *Xino-xano*, *El contracte*, *El retrat*, *Les viudes*,

Una bella vista, *Els venerables* i *Carnaval*, resten desconegudes dels nostres públics.

Mrozek sempre refusà de manera categòrica l'encasellament al *teatre de l'absurd*, fet del qual feia responsable el crític britànic d'origen hongarès Martin Esslin, que l'esmenta al llibre *Theatre of the Absurd* (1961). A casa nostra, l'assagista i periodista (també hongarès) Mihály Dés ha definit el teatre de Mrozek –força encertadament, al meu parer– amb el terme *grotesc*, en el sentit de "sàtira carnavalesca", de "comèdia bufonesca".

El teatre de Mrozek poua, de fet, en la rica tradició polonesa: hom hi endevina la caricatura del drama romàntic d'idees del XIX (de Slowacki o de Mickiewicz), la influència dels formistes (Witkiewicz) o de Gombrowicz (malgrat la minsa obra dramàtica d'aquest), amb qui Mrozek va coincidir durant el seu sojorn a París, els anys 1970.

El teatre de Mrozek incorpora, a voltes,

Enterrament de Slawomir Mrozek a Cracòvia, el 17 de setembre passat. A sota, dibuix de Daniel Mróz per a l'edició de *L'elefant*. A l'altra pàgina, Slawomir Mrozek a la seva casa de Niça el juny del 2010. MACIEJ PLEWINSKI / JOSEP M. DE SAGARRA

elements manllevats de l'univers dels ninots i del teatre de titelles, com ara les mans gegants que, a *Streep-Tease*, despullen els actors. A voltes, també, com a *Un dia d'estiu*, teatre, cinema i narrativa s'alimenten l'un a l'altre. En les obres dels anys 1990 (com *Les viudes* i *Amor a Crimea*) la descripció de l'escena assolix un grau de complexitat excepcional: "Abans de descriure res, jo, primer, ho he de veure!", acostumava a dir.

La consolidació d'un llenguatge i un estil dramàtic propis, en obres com *Vatzlav*, *L'ambaixador*, *Alfa* i *El contracte* (textos dels anys 1980), li atorgà en vida una consideració de clàssic, palesada al Mrozek Festival celebrat a Cracòvia el 1990, just abans que –tot seguint el seu periple– no marxés a viure a Mèxic. En efecte, d'ençà que abandonà Polònia el 1963, Mrozek mai no deixà de ser un emigrat (Itàlia, Alemanya, França, Mèxic, Polònia, altre cop França); un emigrat que s'esforçava a combatre el mal del desarrelament amb grans dosis de tolerància i d'humilitat, una actitud que el convertí en un referent per a públics tan diversos com allunyats, el dipositari i catalitzador d'uns valors universals.

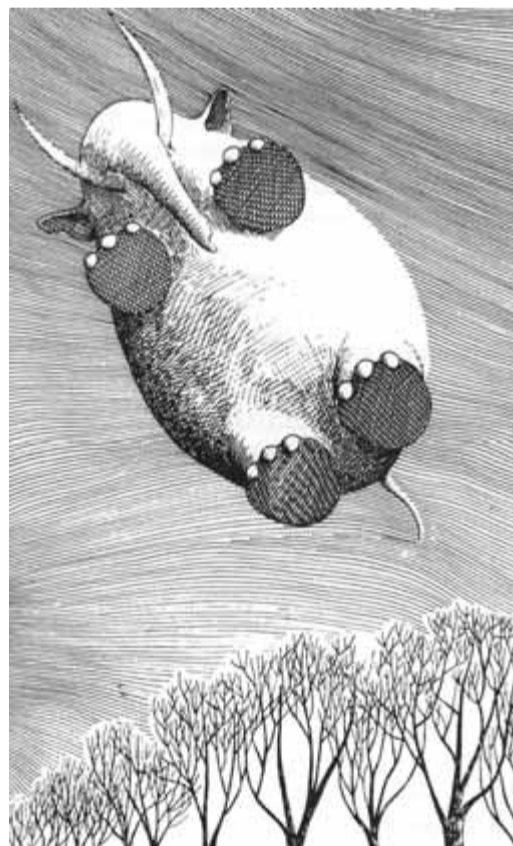
Sense poder parlar ni escriure

El 2002 Mrozek va patir una apoplexia, que derivà en una afàsia, la qual li impedí de parlar i escriure. Gràcies a la teràpia, aconseguí, però, de recobrar la capacitat d'expressar-se: el resultat de la lluita contra la malaltia fou l'autobiografia *Baltasar* (2006), que comprèn la infància i la joventut.

El darrer cop que el vaig visitar, l'estiu de 2010, a Niça, el vaig trobar força abatut: acabava de sortir d'una operació a cor obert i es planyia amargament que no podia escriure ("escriure és, per a mi, una qüestió gairebé fisiològica", em deia). En pocs mesos, però,

va donar una nova obra de teatre, *Carnaval*, i *La primera muller d'Adam*, un text –hom diria– d'una irreverència finíssima i d'un erotisme tan ingenu com deliciós; va donar a conèixer el primer tom dels seus atapeïts *Diaris* i va publicar la seva divertidíssima *Correspondència* amb Stanislaw Lem, l'autor de *Solaris*. La darrera dècada de la vida de Mrozek ha estat, doncs, un exemple de perseverança, de voluntat de sobremuntar la salut migrada, de no deixar de produir.

Entre els guardons literaris que li han estat concedits convé destacar el Premi Estatal Austríac de Literatura Europea (1972), el Premi Kafka (1987), com també el Premi

Samuel Bogumil (2006), que va compartir amb Tankred Dorst. El 2003, va rebre la Legió d'Honor (Mrozek gaudia de la doble nacionalitat); i, pel que fa a Polònia, el 1997 li fou atorgada la Creu de Comanador de l'Orde Polònia Restituta (la distinció civil més important del país) i, el 2010, la Medalla d'Or del Mèrit a la Cultura Gloria Artis, entre d'altres.

Origen del nom i final de cendra

Slawomir és un nom antic-eslau que perviu sols en llengua polonesa: compost de dos membres (*slava*, 'fama', i *mir*, 'pau'), vol dir 'famos per la pau'; és a dir: "aquell qui assolix la fama per mitjà de la pau, d'un tarannà pacífic". Tal com m'escrivia, ara fa unes setmanes la viuda de Mrozek, la directora d'escena mexicana Susana Osorio: "Va ser un home de veritat, honrat i lúcid." I, en efecte, cap qualificatiu no escau més a la trajectòria vital de Slawomir Mrozek com allò que expressa el seu mateix nom de pila.

Les cendres de Mrozek han estat portades a Cracòvia, on han estat sebollides al Panteó Nacional, a l'església de Pere i Pau de l'antiga capital polonesa. En aquest seu retorn definitiu a la pàtria, Mrozek ha recorregut la mateixa ruta que, abans d'ell, ja feren d'altres il·lustres conterrànies, com Mickiewicz, Slowacki i Chopin (el cor de Chopin, conservat a l'església de la Santa Creu de Varsòvia), el secular itinerari físic –però sobretot espiritual– que agermana França i Polònia. Així sí: les despulles de Mrozek, a diferència de les dels seus predecessors, no han hagut de superar cap frontera, ans han viatjat per l'espai sense barreres de la Unió Europea, un espai que Mrozek tant va desitjar i que, en la mesura de les seves forces, amb la pau, la tolerància i la modèstia, contribuí ensem a edificar. *